

بررسی عملکرد بند الف تبصره ۱۸ بودجه های سنواتی و تاثیر آن بر ایجاد اشتغال پایدار

دکتر هادی قوامی
عضو هیات علمی گروه اقتصاد دانشکده علوم اداری و اقتصادی دانشگاه فردوسی
qavami_h@um.ac.ir
hadi.qavami@gmail.com

حمید جمالی وحید
کارشناس ارشد ریاضیات مالی دانشگاه سمنان
Hamidjamali62@gmail.com

چکیده:

امروزه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، مسئله اشتغال یکی از مهم ترین مسائل اقتصادی اجتماعی است و پیامدهای مختلفی را در زمینه های مختلف به دنبال دارد. به طوری که در سال های اخیر به ویژه در حال حاضر اقتصاد ایران علاوه بر معضل بیکاری، گریبان گیر پیامدهای آن و همچون فقر بزهکاری، مهاجرت، قاچاق، طلاق و غیره می باشد.

یکی از جدی ترین اتفاقاتی که در ثبات اقتصادی رخ می دهد، اعتماد تولیدکننده به فعالیت است. در این شرایط بنگاه های اقتصادی شکل می گیرد و چرخه ای بزرگ به حرکت در می آید. نکته مهم اینجاست که بنگاه اقتصادی زمینه ساز اشتغال پایدار است. هیچ کارفرمایی نمی تواند از میانه راه بنگاه اقتصادی را تعطیل کند و اگر ثبات اقتصادی سالم به اندازه ای باشد که بتوان برای یک سال آینده برنامه ریزی کرد، هر سرمایه گذاری رغبت می کند در زمینه تولید فعالیت داشته باشد. با نگاهی به بنگاه های اقتصادی متوجه می شویم که اشتغال پایدار در این بنگاه ها شکل گرفته، بنگاه هایی که دل به اقتصاد مولد دوخته اند.

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و روش توصیفی است. این پژوهش با هدف بررسی تأثیر میزان تسهیلات داده شده تبصره ۱۸ قانون بودجه بر ایجاد اشتغال پایدار بر بخش های اقتصادی (کشاورزی، خدمات، صنعت ومعدن و اشتغال ناقص) انجام گرفته است. و با بررسی های انجام شده نشان داده شده است که اگر تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه برای راه اندازی زنجیره های تأمین و یا شبکه های تأمین پرداخت شود باعث ایجاد اشتغال پایدار می شود و اگر بصورت خرد و برای شغل های فصلی پرداخت شود باعث افزایش بدهکار های بانکی شده و افزایش نرخ بیکاری را دنبال دارد.

جامعه آماری این پژوهش، تمام افراد که از تسهیلات اشتغال استفاده نموده اند. که داده های آن از درگاه آمار ایران و بانک مرکزی اخذ شده است.

واژگان کلیدی:

تبصره ۱۸ قانون بودجه ، اشتغال پایدار ، زنجیره تأمین ، شبکه تأمین ، رشد اقتصادی

همواره یکی از محورهای کلیدی و مورد توجه برنامه های توسعه کشور، رشد اقتصادی، سرمایه گذاری و اشتغال است. برآیند تغییر و تحولات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاستی بر روی این شاخص ها تأثیرگذارند و هم این که تغییرات این شاخص ها، آثار و تبعات مثبت و منفی بر سایر شاخص های اقتصاد و اجتماعی دارند. با توجه به اهمیت این شاخص ها در سیاست گذاری کلان کشور، در تدوین برنامه ششم توسعه نیز توجه خاصی به این موضوعات شده است. بند نخست سیاست کلی ابلاغی برنامه ششم به تحقق رشد اقتصادی شتابان، پایدار و اشتغال زا به میزان متوسط سالانه 1 درصد اشاره دارد. سه ویژگی بر شمرده رشد اقتصادی (شامل شتابان، پایدار و اشتغال زا)، به لزوم تغییر در رویکردها و فناوری های تولید به لحاظ کاربردی (سرمایه بری)، منابع تأمین رشد اقتصادی و ترکیب و نقش مناسب بخش ها در تأمین رشد تأکید دارد. برنامه ریزی برای دستیابی به هدف یادشده مستلزم شناخت ویژگی های موجود و مطالعه آسیب شناسانه رشد اقتصادی و به تبع آن سرمایه گذاری و ایجاد اشتغال پایدار به عنوان مهم ترین نهاده ها در امر تولید، در مقاطع مختلف زمانی به ویژه برنامه های توسعه می باشد. هدف اصلی تحقیق بررسی تأثیر میزان تسهیلات داده شده تبصره ۱۸ قانون بودجه بر ایجاد اشتغال پایدار بخش های اقتصادی بر وضعیت اشتغال خواهد بود.

اشتغال یکی از متغیرهای کلیدی اقتصاد میباشد که همبستگی بسیار زیادی با سایر شاخص های اقتصادی نظیر رشد اقتصادی و تورم دارد. بر این اساس تمامی دولت ها تلاش میکنند تا با ایجاد و توسعه زیر ساختهای سرمایه گذاری و تولید، زمینه های ایجاد اشتغال را فراهم نمایند.

به استناد ماده 2 (قانون برنامه ششم توسعه (اشتغال) به عنوان یکی از موضوعات خاص در برنامه لحاظ شده است. در بند ۴ ماده ۴ قانون مذکور نیز بسترسازی جهت نیل به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت از طریق اعمال سیاستهای اشتغالزایی، مهارت افزایی و ارتقای دانش حرفهای و حمایت از مشاغل کوچک خانگی و دانشبنیان مبتنی بر «سند ملی کار شایسته» هدف گذاری گردید. بر این اساس متوسط رشد سالانه اشتغال به میزان ۳,۹ درصد و کاهش نرخ بیکاری به میزان حداقل سالانه ۰,۸ درصد در طول سالهای برنامه در نظر گرفته شده است.

بررسی ها نشان میدهد که دولت طی سنوات اخیر 13 برنامه برای توسعه و حمایت از اشتغال صرف نموده است.

۲-پیشینه تحقیق :

رجبی و محمودی (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان "تأثیر سرریز فناوری ناشی از سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال بخش صنعت" به بررسی تأثیر سرریز فناوری ناشی از سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال بخش صنعت در زمان 2000 تا 2014 با استفاده از رگرسیون پانل پرداختند. نتایج تخمین نشان داد که متغیرهای ارتقای سرمایه انسانی، جذب سرمایه گذاری خارجی، اثرات سرریزی و عملکرد صنعت با اشتغال بخش صنعت رابطه معنی داری دارد. به گونه ای که اشتغال در دوره قبل، ارزش افزوده بخش صنعت، شاخص دستمزد و سرمایه گذاری مستقیم خارجی رابطه مثبت دارد. نتایج حاصل با تئوری های اقتصادی سازگار است. ("تأثیر سرریز فناوری ناشی از سرمایه گذاری مستقیم، ۱۳۹۶).

علیزاده و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان "کارآفرینی در بخش صنعت، رشد اقتصادی و اشتغال در اقتصاد ایران" به بررسی رابطه کارآفرینی در بخش صنعت، رشد اقتصادی و اشتغال در اقتصاد ایران در دوره زمانی 1338 تا 1395 با استفاده از روش خود رگرسیون برداری پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که کارآفرینی در بخش صنعت با 5 دوره وقفه اثر مثبت بر رشد اقتصادی و نرخ اشتغال در اقتصاد ایران دارد. رشد اقتصادی با یک دوره وقفه اثر مثبت و قابل توجهی بر نرخ اشتغال دارد. همچنین رشد اقتصادی بر کارآفرینی در بخش صنعت تأثیری ندارد. نرخ اشتغال نیز با یک دوره وقفه اثر منفی بر کارآفرینی در بخش صنعت دارد، اما با دو دوره وقفه اثر آن بر کارآفرینی در بخش صنعت مثبت است، که اثر مثبت آن بیش از اثر منفی آن است. همچنین اشتغال با دو دوره وقفه اثر مثبت بر رشد اقتصادی دارد. (کارآفرینی در بخش صنعت، میزان تولید و، ۱۳۹۵)

۳- فرضیه تحقیق:

تسهیلات پرداختی تبصره ۱۸ بند الف بر اشتغال پایدار تاثیر مثبت دارد.

۴- جامعه آماری مورد مطالعه:

جامعه آماری این پژوهش، تمام افراد که از تسهیلات اشتغال تبصره ۱۸ استفاده نموده اند. که داده های آن از درگاه آمار ایران و بانک مرکزی اخذ شده است.

۵- دوره زمانی داده‌های مورد استفاده در پژوهش:

از آنجایی که بند الف تبصره ۱۸، در سال ۱۳۹۷ در بودجه کشور قرار گرفت در این پژوهش از داده های سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ استفاده شده است.

۶- روش تحقیق:

در این تحقیق مبانی نظری از طریق مطالعات کتابخانه ای و جستجو در پایگاه های اینترنتی درگاه آماری ایران و بانک مرکزی به دست آمده است؛ داده های پژوهش نیز به روش تحلیلی-توصیفی آنها را مقایسه کرده و سپس تاثیر بند الف تبصره ۱۸ بودجه کشور بر ایجاد اشتغال پایدار مورد بررسی قرار گرفته است.

۷- تعاریف:

کار: برای تعیین چگونگی فعالیت اقتصادی افراد از کلمه کلیدی کار استفاده شده است. کار آن دسته از فعالیتهای اقتصادی (فکری یا بدنی) است که به منظور کسب درآمد (نقدی یا غیرنقدی) صورت پذیرد و هدف آن تولید کالا یا ارائه خدمت باشد. افرادی که کار میکنند به طور عمده به دو گروه خود اشتغال (افرادی که برای خود کار میکنند) و مزد و حقوق بگیر (افرادی که در قبال کار خود مزد و حقوق میگیرند) تقسیم میشوند.

شاغل: افراد 15 ساله و بیشتر که در طول هفته مرجع، طبق تعریف کار، حداقل یک ساعت کار کرده و یا بنا به دلایلی به طور موقت کارشان را ترک کرده باشند. افرادی که بدون دریافت مزد برای یکی از اعضای خانوار خود که

با وی نسبت خویشاوندی دارند، کار میکنند (کارکنان فامیلی بدون مزد)؛ کارآموزانی که در دوره کارآموزی فعالیتی در ارتباط با فعالیت مؤسسه محل کارآموزی انجام میدهند، یعنی مستقیماً در تولید کالا یا ارائه خدمات سهیم هستند؛ محصلانی که در هفته مرجع مطابق تعریف، کار کرده اند و تمام افرادی که در نیروهای مسلح به صورت کادر دائم یا موقت خدمت میکنند (نیروهای مسلح شامل پرسنل کادر، درجه داران و سربازان وظیفه‌ی نیروهای نظامی و انتظامی) از جمله گروه‌های افراد شاغل محسوب میشوند.

بیکار: افراد 15 ساله و بیش تر که سه معیار را همزمان دارا باشند

۱. در هفته مرجع فاقد کار باشند (دارای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی نباشند)؛
۲. در هفته مرجع و سه هفته قبل از آن جویای کار باشند (اقدامات مشخصی را به منظور جستجوی اشتغال مزدبگیری و یا خوداشتغالی به عمل آورده باشند)
۳. در هفته مرجع و یا هفته بعد از آن برای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی ، آماده برای کار باشند . افرادی که به دلیل آغاز به کار در آینده و یا انتظار بازگشت به شغل قبلی جویای کار نبوده، ولی فاقد کار و آماده برای کار بوده‌اند، نیز بیکار محسوب میشوند.

نیروی کار (جمعیت فعال): مجموع جمعیت شاغل و بیکار است.

اشتغال ناقص: افراد دارای اشتغال ناقص شامل تمام شاغلانی است که در هفته مرجع، حاضر در سرکار یا غایب موقت از محل کار بوده و به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت کار بیشتر، قرار داشتن در فصل غیرکاری و ... کمتر از 44 ساعت کار کرده، خواهان و آماده برای انجام کار اضافی در هفته مرجع بوده‌اند.

نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت اقتصادی)

عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۵ ساله و بیشتر به جمعیت در سن کار، 15 ساله و بیشتر ضربدر ۱۰۰

نرخ مشارکت اقتصادی = ۱۰۰ * (جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر/جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیشتر)

نسبت اشتغال

عبارت است از نسبت جمعیت شاغل 15 ساله و بیشتر به کل جمعیت در سن کار، 15 ساله و بیشتر ، ضربدر ۱۰۰

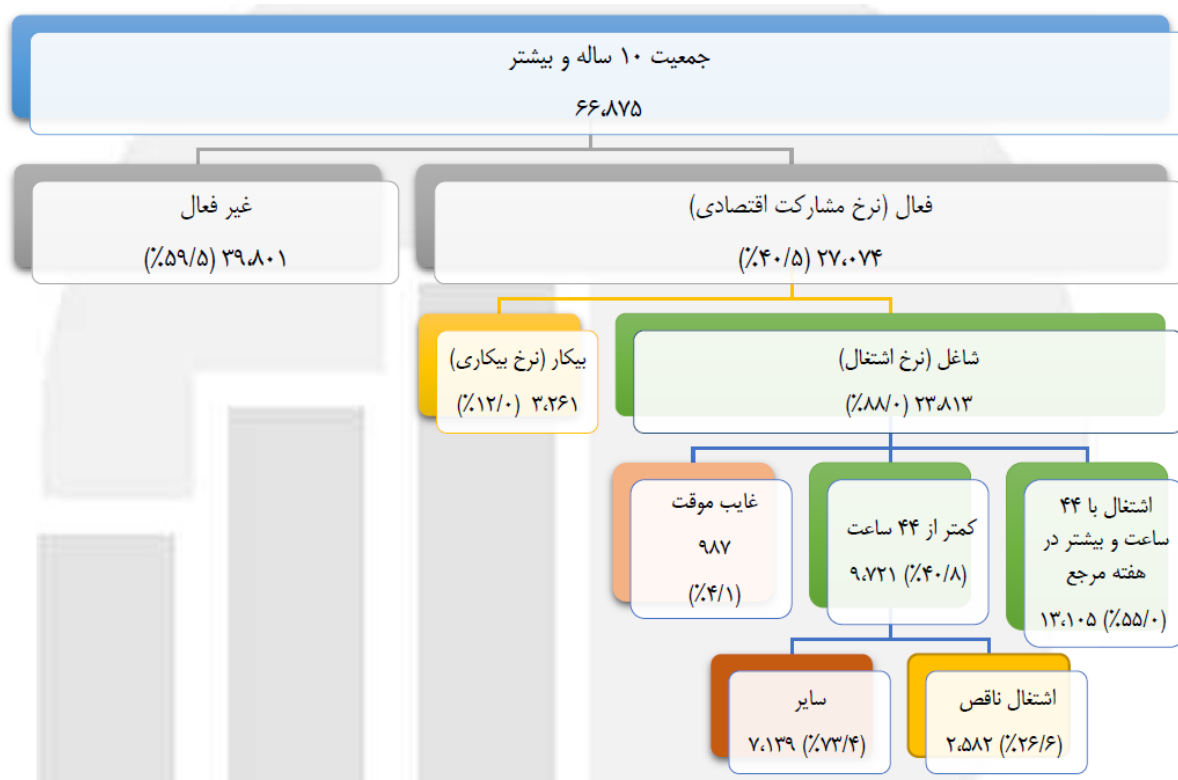
نسبت اشتغال = ۱۰۰ * (جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر/جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر)

نرخ بیکاری

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، ضربدر ۱۰۰
 نرخ بیکاری = $100 * (\text{جمعیت فعال} / \text{ساله و بیشتر} / \text{جمعیت بیکار} / \text{ساله و بیشتر})$

۸- آمارها اشتغال کشور

براساس نتایج این آمارگیری در سال ۱۳۹۷، عمده ترین شاخصه ای بازار کار و تغییرات آن در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ در جدول ارائه شده است.

نمودار ۱: شاخص‌های عمده بازار کار در سال ۱۳۹۷

جدول ۱: شاخص‌های عمده بازار کار در سال به تفکیک جنسیت ۱۳۹۷

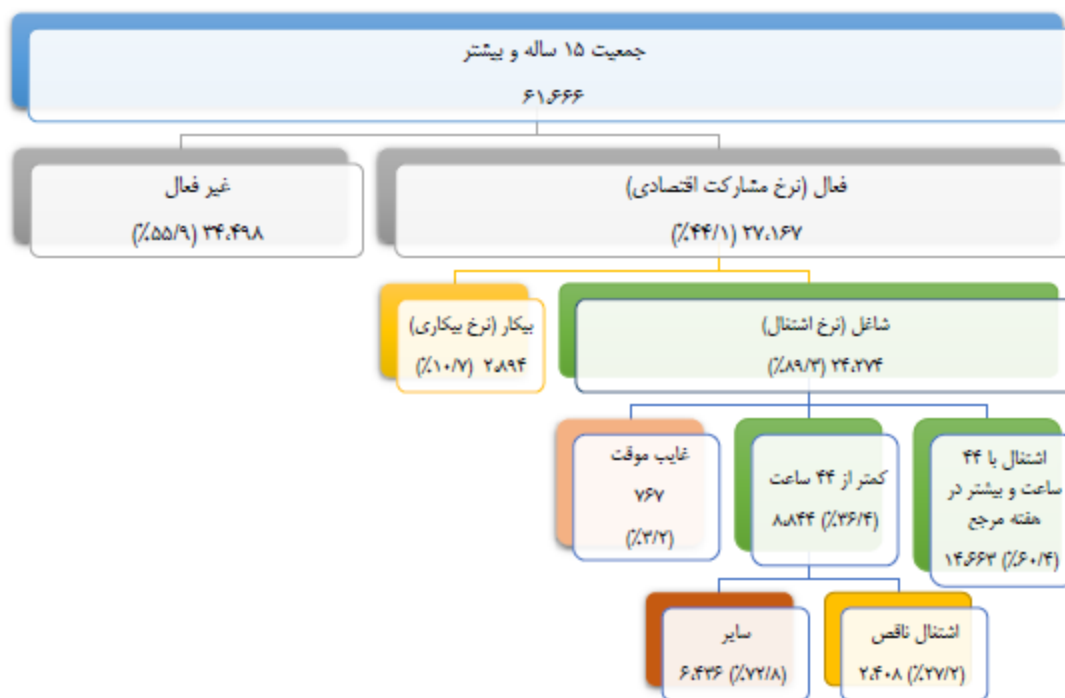
شاخص‌های نیروی کار*	کل کشور			مرد			زن		
	تغییرات	سال ۱۳۹۶**	سال ۱۳۹۷	تغییرات	سال ۱۳۹۶**	سال ۱۳۹۷	تغییرات	سال ۱۳۹۶**	سال ۱۳۹۷
جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر	تعداد	۶۶۱۰۵۶۲۱	۶۶۸۷۴۹۴۹	۲۳۱۶۳۷۴۴	۲۳۵۳۲۱۴۱	۲۳۱۶۳۷۴۴	۲۶۹۳۹۷	۲۲۹۴۱۸۷۶	۲۳۳۴۱۸۰۸
مشارکت اقتصادی	نرخ	۴۰/۱	۴۰/۵	۶۴/۴	۶۴/۸	۶۴/۴	۰/۴	۱۵/۷	۱۶/۱
جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر	تعداد	۲۶۵۱۴۳۵۸	۲۷۰۷۳۸۴۱	۲۱۳۵۱۴۴۸	۲۱۷۱۸۰۴۰	۲۱۳۵۱۴۴۸	۲۶۶۵۹۳	۵۱۶۲۹۰۹	۵۳۵۵۷۹۹
اشتغال جمعیت ۱۰ ساله	نسبت	۳۵/۳	۳۵/۶	۵۷/۹	۵۸/۱	۵۷/۹	۰/۲	۱۲/۶	۱۳/۰
و بیش‌تر	تعداد	۲۳۳۴۹۱۱۷	۲۳۸۱۳۰۴۵	۱۹۱۹۶۰۶۲	۱۹۴۶۷۷۷۲	۱۹۱۹۶۰۶۲	۲۷۱۷۱۰	۴۱۵۳۰۵۵	۴۳۴۵۲۷۲
بیکاری جمعیت ۱۰ ساله	نرخ	۱۱/۹	۱۲/۰	۱۰/۱	۱۰/۴	۱۰/۱	۰/۳	۱۹/۶	۱۸/۹
و بیش‌تر	تعداد	۳۱۶۵۲۴۱	۳۲۶۰۷۹۶	۲۱۵۵۳۸۶	۲۲۵۰۲۶۸	۲۱۵۵۳۸۶	۹۴۸۸۲	۱۰۰۹۸۵۴	۱۰۱۰۵۲۷
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	نرخ	۱۲/۰	۱۲/۱	۱۰/۱	۱۰/۴	۱۰/۱	۰/۳	۱۹/۶	۱۸/۹
و بیش‌تر	تعداد	۳۱۶۱۶۴۸	۳۲۵۴۸۳۱	۲۱۵۲۴۴۷	۲۲۴۴۴۲۱	۲۱۵۲۴۴۷	۹۱۹۷۴	۱۰۰۹۲۰۱	۱۰۱۰۴۰۹
بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله	نرخ	۲۸/۲	۲۷/۷	۲۴/۲	۲۴/۳	۲۴/۲	۰/۱	۴۲/۳	۳۹/۹
و بیش‌تر	تعداد	۸۴۰۰۹۰	۷۸۸۷۳۹	۵۶۷۱۲۸	۵۴۳۵۹۷	۵۶۷۱۲۸	-۲۳۵۳۱	۲۷۲۹۶۲	۲۴۵۱۴۲
بیکاری جوانان ۲۵-۲۹ ساله	نرخ	۲۵/۱	۲۵/۱	۲۰/۸	۲۱/۲	۲۰/۸	۰/۴	۴۰/۴	۳۸/۶
و بیش‌تر	تعداد	۱۷۳۱۷۹۷	۱۷۲۶۵۹۱	۱۱۱۴۳۴۷	۱۱۲۲۰۱۴	۱۱۱۴۳۴۷	۱۷۶۶۷	۶۱۷۴۵۰	۵۹۴۵۷۷
بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر فارغ‌التحصیل آموزش عالی	نرخ	۱۹/۰	۱۸/۱	۱۳/۰	۱۲/۹	۱۳/۰	-۰/۱	۳۰/۱	۲۸/۱
و بیش‌تر	تعداد	۱۱۷۴۴۸۳	۱۲۵۴۰۵۰	۵۲۵۳۴۴	۵۸۷۶۸۲	۵۲۵۳۴۴	۶۲۳۲۸	۶۴۹۱۳۹	۶۶۶۳۶۶
اشتغال در بخش کشاورزی	سهم	۱۷/۵	۱۷/۷	۱۶/۵	۱۷/۲	۱۶/۵	۰/۷	۲۱/۸	۱۹/۷
و بیش‌تر	تعداد	۴۰۷۷۳۵۱	۴۲۱۳۱۵۷	۳۱۷۱۸۴۶	۳۳۵۷۰۵۴	۳۱۷۱۸۴۶	۱۸۵۲۰۸	۹۰۵۵۰۵	۸۵۶۱۰۲
اشتغال در بخش صنعت	سهم	۳۲/۳	۳۲/۰	۳۳/۷	۳۳/۲	۳۳/۷	-۰/۵	۲۵/۷	۲۶/۹
و بیش‌تر	تعداد	۷۵۴۴۷۰۹	۷۶۲۷۶۶۰	۶۴۷۵۳۸۳	۶۴۵۸۸۹۷	۶۴۷۵۳۸۳	-۱۶۴۸۶	۱۰۶۹۳۲۶	۱۱۶۸۷۶۲
اشتغال در بخش خدمات	سهم	۵۰/۲	۵۰/۳	۴۹/۷	۴۹/۶	۴۹/۷	-۰/۱	۵۲/۴	۵۲/۴
و بیش‌تر	تعداد	۱۱۷۲۱۵۰۴	۱۱۹۶۸۳۶۷	۹۵۴۴۵۸۵	۹۶۴۸۴۴۹	۹۵۴۴۵۸۵	۱۰۳۸۶۴	۲۱۷۶۹۱۹	۲۳۱۹۹۱۷
اشتغال ناقص	سهم	۱۰/۵	۱۰/۸	۱۱/۶	۱۲/۰	۱۱/۶	۰/۴	۵/۱	۵/۸
و بیش‌تر	تعداد	۲۴۴۸۱۲۰	۲۵۸۲۱۵۴	۲۲۲۵۴۴۴	۲۳۲۸۲۶۱	۲۲۲۵۴۴۴	۹۲۹۱۷	۲۱۲۶۷۵	۲۵۳۷۹۳
سهم جمعیت بیکار ۱۰ ساله و بیش‌تر فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	سهم	۳۷/۱	۳۸/۵	۲۴/۴	۲۶/۱	۲۴/۴	۱/۷	۶۴/۳	۶۵/۹
و بیش‌تر	تعداد	۲۱/۵	۲۲/۹	۲۰/۴	۲۰/۴	۲۰/۴	۲/۱	۳۶/۳	۳۹/۲

* علت اختلاف در سرجمع ناشی از گرد کردن ارقام است.

منبع: درگاه ملی آمار

بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نشان می‌دهد که ۴۰٫۵ درصد جمعیت در سن کار (۱۰ ساله و بیشتر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند؛ یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کمتر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به سال قبل ۱۳۹۶ ۰٫۴ درصد کاهش داشته است. بررسی نسبت اشتغال جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بیانگر آن است که ۳۵٫۶ درصد از جمعیت در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) شاغل بوده‌اند. این شاخص در بین مردان بیشتر از زنان و در نقاط روستایی بیشتر از نقاط شهری بوده است.

براساس نتایج این آمارگیری در سال ۱۳۹۸، عمده ترین شاخصه ای بازار کار و تغییرات آن در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ در جدول ارائه شده است.

نمودار ۲: شاخص‌های عمده بازار کار در سال ۱۳۹۸

جدول ۲: شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک جنس در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷

شاخص‌های نیروی کار ^۲	کل کشور			مرد			زن			
	تعداد	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	تغییرات	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	تغییرات	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	تغییرات
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	تعداد	۶۱۶۶۵۵۱۶	۶۱۰۰۰۵۵۹	۶۶۴۹۵۷	۳۰۸۴۱۸۵۰	۳۰۵۲۷۲۴۰	۳۱۴۶۱۰	۳۰۸۲۳۶۶۶	۳۰۷۲۳۳۱۹	۳۵۰۲۴۷
مشارکت اقتصادی	نرخ	۴۴٫۱	۴۴٫۵	-۰٫۴	۷۱٫۱	۷۱٫۴	-۰٫۳	۱۷٫۰	۱۷٫۶	-۰٫۶
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	تعداد	۲۷۱۶۷۱۰۵	۲۷۱۴۱۵۲۸	۲۵۵۷۷	۲۱۹۲۸۲۸۳	۲۱۷۸۶۰۲۰	۱۴۲۲۵۲	۵۲۳۸۸۲۲	۵۲۵۵۴۹۲	-۱۱۶۶۷۰
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر*	نسبت	۳۹٫۴	۳۹٫۱	۰٫۳	۶۴٫۷	۶۳٫۹	۰٫۸	۱۴٫۰	۱۴٫۲	-۰٫۲
بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله	نرخ	۱۰٫۷	۱۲٫۲	-۱٫۵	۹٫۰	۱۰٫۵	-۱٫۵	۱۷٫۵	۱۹٫۰	-۱٫۵
بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله ^۳	تعداد	۲۸۹۳۵۸۸	۲۳۹۷۹۷۸	-۴۰۴۲۹۰	۱۹۷۵۲۹۱	۲۲۸۱۹۰۰	-۳۰۶۶۰۹	۹۱۸۲۹۷	۱۰۱۶۰۷۸	-۹۷۷۸۱
بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله	نرخ	۲۶٫۰	۲۷٫۷	-۱٫۷	۲۲٫۷	۲۴٫۳	-۱٫۶	۳۸٫۸	۴۰٫۱	-۱٫۳
بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله ^۳	تعداد	۷۱۳۲۸۳	۸۰۸۳۹۱	-۹۵۱۰۸	۴۹۵۴۱۳	۵۶۰۱۷۰	-۶۴۷۵۷	۲۱۷۸۶۹	۲۴۸۲۲۰	-۳۰۴۵۱
بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	نرخ	۱۷٫۹	۱۹٫۶	-۱٫۷	۱۴٫۸	۱۶٫۳	-۱٫۵	۲۹٫۷	۳۱٫۶	-۱٫۹
بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	تعداد	۲۱۴۴۲۸۱	۲۴۲۹۲۷۰	-۲۸۴۹۸۹	۱۳۸۶۶۱۶	۱۵۷۸۱۷۹	-۱۹۱۵۶۳	۷۵۷۶۶۴	۸۵۱۰۹۰	-۹۳۴۲۶
بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	نسبت	۱۶٫۷	۱۸٫۳	-۱٫۶	۱۲٫۱	۱۳٫۱	-۱٫۰	۲۶٫۲	۲۸٫۲	-۲٫۰
اشتغال در بخش کشاورزی	تعداد	۱۲۰۴۷۹۶	۱۲۷۱۷۲۹	-۶۶۹۳۳	۵۸۴۵۲۵	۶۰۱۱۰۹	-۱۶۵۸۴	۶۲۰۲۷۰	۶۷۰۶۱۸	-۵۰۲۴۸
اشتغال در بخش خدمات	تعداد	۱۷۰۷	۱۷۰۷	۰۰	۱۷۰۲	۱۷۰۲	۰۰	۱۹۰۸	۱۹۰۷	-۰۱
اشتغال در بخش خدمات	تعداد	۴۲۹۲۵۴۱	۴۲۲۱۲۴۵	۷۱۲۹۶	۳۳۵۰۶۷	۳۳۵۵۶۳	۶۹۶۰۴	۸۵۷۴۷۴	۸۵۵۷۸۱	۱۶۹۳
اشتغال ناقص	تعداد	۳۲۰۰	۳۲۰۰	۰۰	۳۳٫۱	۳۳٫۱	۰	۲۶٫۹	۲۶٫۷	-۰٫۲
اشتغال ناقص	تعداد	۷۷۶۶۰۱۷	۷۶۲۳۰۲۷	۱۴۲۹۸۰	۶۶۰۴۷۷۱	۶۶۶۳۰۸۵	-۶۲۶۳۰۸۵	۱۱۶۱۲۴۶	۱۱۵۹۹۵۲	۱۲۹۴
اشتغال ناقص	تعداد	۵۰۰۳	۵۰۰۳	۰۰	۴۹٫۷	۴۹٫۶	۰٫۱	۵۳٫۳	۵۳٫۵	-۰٫۲
اشتغال ناقص	تعداد	۱۲۲۱۲۹۰۱	۱۱۹۹۵۳۸۵	۲۱۷۵۱۶	۹۹۱۱۲۹۳	۹۶۷۲۱۹۳	۲۳۹۱۰۰	۲۳۰۱۶۰۸	۲۳۲۳۱۹۱	-۲۱۵۸۳
اشتغال ناقص	تعداد	۹٫۹	۱۰٫۹	-۱٫۰	۱۰٫۹	۱۲٫۰	-۱٫۱	۵٫۵	۵٫۹	-۰٫۴
اشتغال ناقص	تعداد	۲۴۰۷۷۶۳	۲۵۹۲۷۴۸	-۱۸۶۹۸۵	۲۱۶۸۶۱۲	۲۳۳۸۲۴۴	-۱۶۹۶۳۲	۲۳۹۱۵۱	۲۵۴۵۰۴	-۱۵۲۵۲
سهم جمعیت بیکار	سهم	۴۱٫۶	۳۸٫۶	۳٫۰	۲۹٫۶	۲۶٫۳	۳٫۳	۶۷٫۵	۶۶٫۰	۱٫۵
سهم جمعیت شاغل	سهم	۲۴٫۷	۲۳٫۹	۰٫۸	۲۱٫۲	۲۰٫۴	۰٫۸	۴۰٫۵	۳۹٫۴	۱٫۱
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر	نرخ	۳۹٫۹	۴۰٫۵	-۰٫۶	۶۴٫۳	۶۴٫۷	-۰٫۴	۱۵٫۵	۱۶٫۰	-۰٫۵
اشتغال جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر	نسبت	۳۵٫۷	۳۵٫۵	۰٫۲	۵۸٫۵	۵۷٫۹	۰٫۶	۱۲٫۸	۱۳٫۰	-۰٫۲
بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر	نرخ	۱۰٫۶	۱۲٫۱	-۱٫۵	۹٫۰	۱۰٫۵	-۱٫۵	۱۷٫۵	۱۸٫۹	-۱٫۴

منبع: درگاه ملی آمار

بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر نشان می‌دهد که ۴۴٫۱ درصد جمعیت در سن کار ۱۵ (ساله و بیشتر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند؛ یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کمتر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به سال قبل ۱۳۹۷ ۰٫۴ درصد کاهش داشته است. بررسی نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

بیانگر آن است که 39.4 درصد از جمعیت در سن کار 15 (ساله و بیشتر) شاغل بوده‌اند. این شاخص در بین مردان بیشتر از زنان و در نقاط روستایی بیشتر از نقاط شهری بوده است.

جدول ۳: شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک، نقاط شهری و روستایی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷

(تعداد: نفر - نرخ: سهم و نسبت: درصد) (تذکره ۱)

تغییرات	نقاط روستایی		تغییرات	نقاط شهری		شاخص‌های نیروی کار ^۱
	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	
تعداد	۱۴۷۶۰۸۵۵	۱۴۶۸۷۸۵۵	۷۳۷۹۵۷	۴۶۲۳۹۷۰۴	۴۶۹۷۷۶۶۱	جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر
نرخ	۴۷.۵	۴۷.۳	-۰.۵	۴۳.۵	۴۳.۰	مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر
تعداد	۷۰۱۶۰۴۱	۶۹۴۳۳۶۵	۹۸۲۶۱	۲۰۱۲۵۴۷۹	۲۰۲۲۳۷۴۰	اشتغال ۱۵ ساله و بیش‌تر
نسبت	۴۳.۷	۴۳.۸	۰.۴	۳۷.۶	۳۸.۰	اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر ^۲
تعداد	۶۴۵۱۵۱۶	۶۴۳۳۳۱۵	۴۴۸۱۶۷	۱۷۳۹۲۰۳۶	۱۷۸۴۰۲۰۳	تعداد
نرخ	۸.۰	۷.۳	-۱.۸	۱۳.۶	۱۱.۸	بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر
تعداد	۵۶۴۵۲۸	۵۱۰۰۵۰	-۳۴۹۹۱۲	۲۷۳۳۴۴۹	۲۳۸۳۵۳۷	تعداد
نرخ	۱۸.۹	۱۹.۱	-۰.۲	۳۱.۶	۲۹.۱	بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله
تعداد	۱۷۱۲۲۷	۱۵۹۸۸۵	-۸۲۷۶۶	۶۳۷۱۶۴	۵۵۳۳۹۸	تعداد
نرخ	۱۳.۸	۱۲.۹	-۱.۹	۲۱.۵	۱۹.۶	بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله ^۳
تعداد	۴۲۰۵۲۳	۳۷۳۰۸۶	-۲۲۷۵۳۲	۲۰۰۸۷۲۷	۱۷۷۱۱۹۴	تعداد
نرخ	۲۳.۶	۲۱.۱	-۱.۵	۱۷.۸	۱۶.۳	بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی
تعداد	۱۳۶۷۰۸	۱۳۶۱۸۰	-۶۶۴۰۴	۱۱۳۵۰۱۹	۱۰۶۸۶۱۵	تعداد
سهم	۴۹.۱	۴۹.۲	۰.۲	۶.۱	۶.۳	اشتغال در بخش کشاورزی
تعداد	۳۱۶۴۹۰۰	۳۱۶۶۱۸۶	۷۰۰۱۰	۱۰۵۶۳۴۵	۱۱۲۶۳۵۵	تعداد
سهم	۲۶.۶	۲۶.۶	-۰.۱	۳۴.۰	۳۳.۹	اشتغال در بخش صنعت
تعداد	۱۷۱۵۲۴۵	۱۷۱۱۶۳۱	۱۴۶۵۹۵	۵۹۰۷۷۹۱	۶۰۵۴۳۸۶	تعداد
سهم	۲۴.۴	۲۴.۲	-۰.۲	۵۹.۹	۵۹.۷	اشتغال در بخش خدمات
تعداد	۱۵۷۱۱۷۴	۱۵۵۵۱۸۵	۲۳۵۰۶	۱۰۴۴۲۱۰	۱۰۶۵۷۷۱۶	تعداد
سهم	۱۴.۷	۱۳.۱	-۰.۷	۹.۵	۸.۸	اشتغال ناقص
تعداد	۹۴۸۲۵۸	۸۴۲۵۱۶	-۷۹۱۴۲	۱۶۴۴۴۹۰	۱۵۶۵۲۴۸	تعداد
سهم	۲۴.۲	۲۶.۷	۲.۳	۴۱.۵	۴۴.۸	سهم جمعیت بیکار فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران
سهم	۷.۲	۷.۹	۰.۶	۳۰.۱	۳۰.۷	سهم جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان
نرخ	۴۲.۸	۴۲.۳	-۰.۵	۳۹.۷	۳۹.۲	مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر
نسبت	۳۹.۴	۳۹.۲	۰.۳	۳۴.۳	۳۴.۶	اشتغال جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر
نرخ	۸.۰	۷.۳	-۱.۸	۱۳.۶	۱۱.۸	بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر

* اختلاف در جمع کل شاغلان با جمع شاغلان سه بخش ناشی از وجود اظهار نشده بخش‌های سده‌ی فعالیت اقتصادی است.

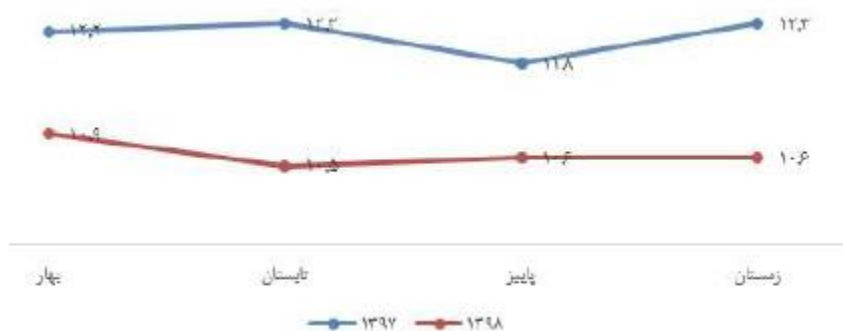
^۱ ارقام سال ۱۳۹۷ بر اساس پیش‌بینی‌های جمعیتی ۱۵ ساله و بیشتر بروز رسانی شده است.

^۲ علت اختلاف در سرجمع ناشی از گرد کردن ارقام است.

^۳ بر اساس بند ۴ مصوبه شماره ۱۰۰/۱۳۹۹-۹۸ مورخ ۱۳۹۸/۰۲/۱۷ شورای عالی جوانان، دامنه سن جوانی از ۱۵-۲۹ ساله به ۱۸-۳۵ ساله تغییر یافته است.

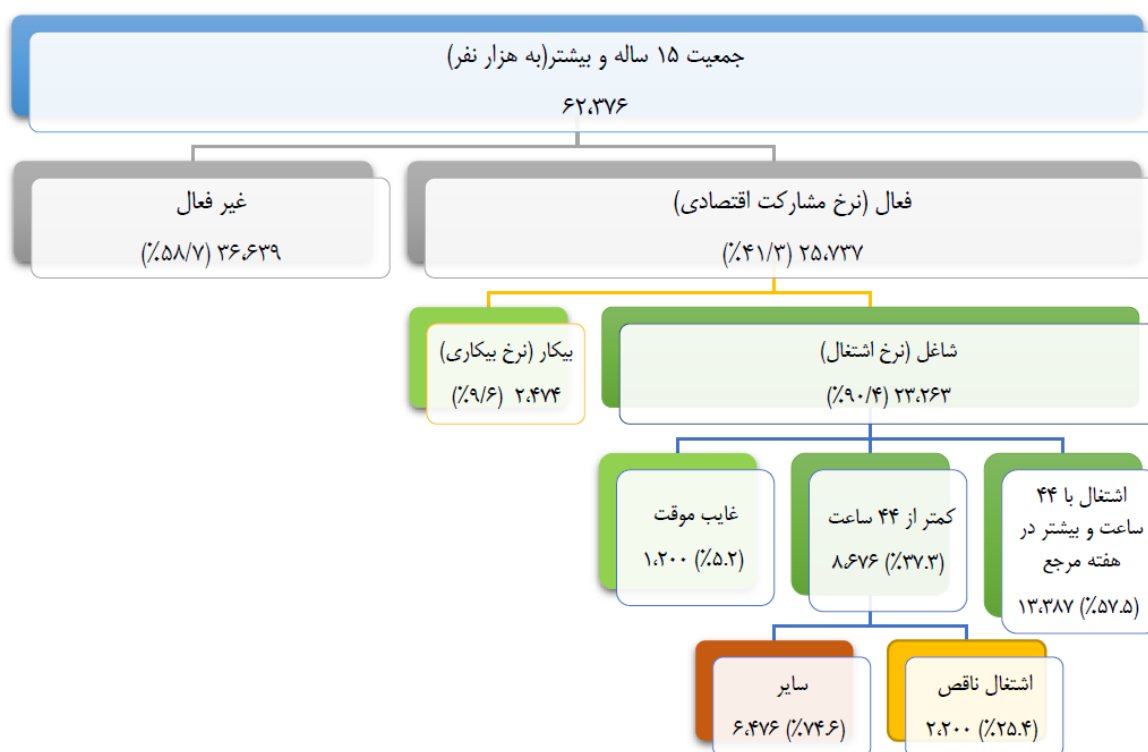
منبع: درگاه ملی آمار

نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در فصول متوالی سال‌های
۱۳۹۷ تا ۱۳۹۸

نمودار ۳: نرخ بیکاری ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

بر اساس نتایج این آمارگیری در سال ۱۳۹۹، عمده‌ترین شاخص‌های بازار کار و تغییرات آن در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ در جدول ارائه شده است.

نمودار ۴: شاخص‌های عمده بازار کار در سال ۱۳۹۹

جدول ۴: شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک جنس در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸

شاخص‌های نیروی کار	کل کشور			مرد			زن		
	تعداد	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	تغییرات	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	تغییرات	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر ^۱	۶۲۳۷۵۷۳۵	۶۱۶۶۵۵۱۶	۷۱۰۲۱۹	۳۰۸۴۱۸۵۰	۳۱۱۷۰۱۴۶	۶۸.۷	۳۱۲۰۵۵۸۹	۳۰۸۲۳۶۶۶	۳۸۱۹۲۳
مشارکت اقتصادی	۴۱.۳	۴۴.۱	-۲.۸	۷۱.۱	۶۸.۷	۲.۴	۱۳.۹	۱۷.۰	-۳.۱
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۲۵۷۳۷۱۱۰	۲۷۱۶۷۱۰۵	-۱۴۲۹۹۹۵	۲۱۹۲۸۲۸۳	۲۱۴۰۱۰۳۹	۵۲۷۲۴۴	۴۳۳۶۰۷۱	۵۲۳۸۸۲۲	-۹۰۲۷۵۱
اشتغال	۳۷.۳	۳۹.۴	-۲.۱	۶۴.۷	۶۲.۹	۱.۸	۱۱.۷	۱۴.۰	-۲.۳
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۲۳۲۶۳۰۴۷	۲۴۲۷۳۵۱۷	-۱۰۱۰۴۷۰	۱۹۹۵۲۹۹۲	۱۹۶۰۵۳۷۴	۳۴۷۶۱۸	۳۶۵۷۶۷۳	۴۳۲۰۵۲۵	-۶۶۲۸۵۲
بیکاری	۹.۶	۱۰.۷	-۱.۱	۹.۰	۸.۴	۰.۶	۱۵.۶	۱۷.۵	-۱.۹
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۲۴۷۴۰۶۳	۲۸۹۳۵۸۸	-۴۱۹۵۲۵	۱۹۷۵۲۹۱	۱۷۹۵۶۶۴	۱۷۹۶۲۷	۶۷۸۳۹۹	۹۱۸۲۹۷	-۲۳۹۸۹۸
بیکاری جوانان	۲۳.۷	۲۶.۰	-۲.۳	۲۲.۷	۲۱.۲	۱.۵	۳۶.۰	۳۸.۸	-۲.۸
۱۵-۲۴ ساله	۵۶۲۶۲۲	۷۱۳۲۸۳	-۱۵۰۶۶۱	۴۹۵۴۱۳	۴۱۷۸۰۴	۷۷۶۰۹	۱۴۴۸۱۸	۲۱۷۸۶۹	-۷۳۰۵۱
بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله	۱۶.۷	۱۷.۹	-۱.۲	۱۴.۸	۱۴.۱	۰.۷	۲۷.۹	۲۹.۷	-۱.۸
بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	۱۷۶۰۹۷۳	۲۱۴۴۲۸۱	-۳۸۳۳۰۸	۱۳۸۶۶۱۶	۱۲۱۳۳۵۰	۱۶۸۲۶۶	۵۴۷۶۲۳	۷۵۷۶۶۴	-۲۱۰۰۴۱
بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	۱۴.۲	۱۶.۷	-۲.۵	۱۲.۱	۱۰.۴	۱.۷	۲۲.۸	۲۶.۲	-۳.۴
اشتغال در بخش کشاورزی	۹۶۲۷۶۲	۱۲۰۴۷۹۶	-۲۴۲۰۳۴	۵۸۴۵۲۵	۴۸۴۹۳۹	۹۹۵۸۶	۴۷۷۸۲۲	۶۲۰۲۷۰	-۱۴۲۴۴۸
اشتغال در بخش کشاورزی	۱۷.۴	۱۷.۷	-۰.۳	۱۷.۲	۱۷.۲	۰.۰	۱۸.۶	۱۹.۸	-۱.۲
اشتغال در بخش صنعت	۴۰۴۲۸۳۲	۴۲۹۲۵۴۱	-۲۴۹۷۰۹	۳۴۳۵۰۶۷	۳۳۶۴۱۴۳	۷۰۹۲۴	۶۷۸۶۸۹	۸۵۷۴۷۴	-۱۷۸۷۸۵
اشتغال در بخش خدمات	۳۳.۳	۳۲.۰	۱.۳	۳۳.۱	۳۴.۷	۱.۶	۲۵.۷	۲۶.۹	-۱.۲
اشتغال در بخش خدمات	۷۷۴۸۵۱۵	۷۷۶۶۰۱۷	-۱۷۵۰۲	۶۶۰۴۷۷۱	۶۸۰۶۹۴۹	۱۷۵۰۲	۹۴۱۵۶۶	۱۱۶۱۲۴۶	-۲۱۹۶۸۰
اشتغال ناقص	۴۹.۳	۵۰.۳	-۱.۰	۴۹.۷	۴۸.۱	۱.۶	۵۵.۷	۵۳.۳	۲.۴
اشتغال ناقص	۱۱۴۶۹۶۴۰	۱۲۲۱۲۹۰۱	-۷۴۳۲۶۱	۹۹۱۱۲۹۳	۹۴۳۲۴۸۶	۴۷۸۸۰۷	۲۰۳۷۱۵۴	۲۳۰۱۶۰۸	-۲۶۴۴۵۴
اشتغال ناقص	۹.۵	۹.۹	-۰.۴	۱۰.۹	۱۰.۴	۰.۵	۴.۲	۵.۵	-۱.۳
سهم جمعیت بیکار	۳۸.۹	۴۱.۶	-۲.۷	۲۹.۶	۲۷.۰	۲.۶	۷۰.۴	۶۷.۵	۲.۹
سهم جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	۲۵.۰	۲۴.۷	۰.۳	۲۱.۲	۲۱.۴	۰.۲	۴۴.۳	۴۰.۵	۳.۸
سهم جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان									

منبع: درگاه ملی آمار

جدول ۵: شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک نقاط شهری و روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸

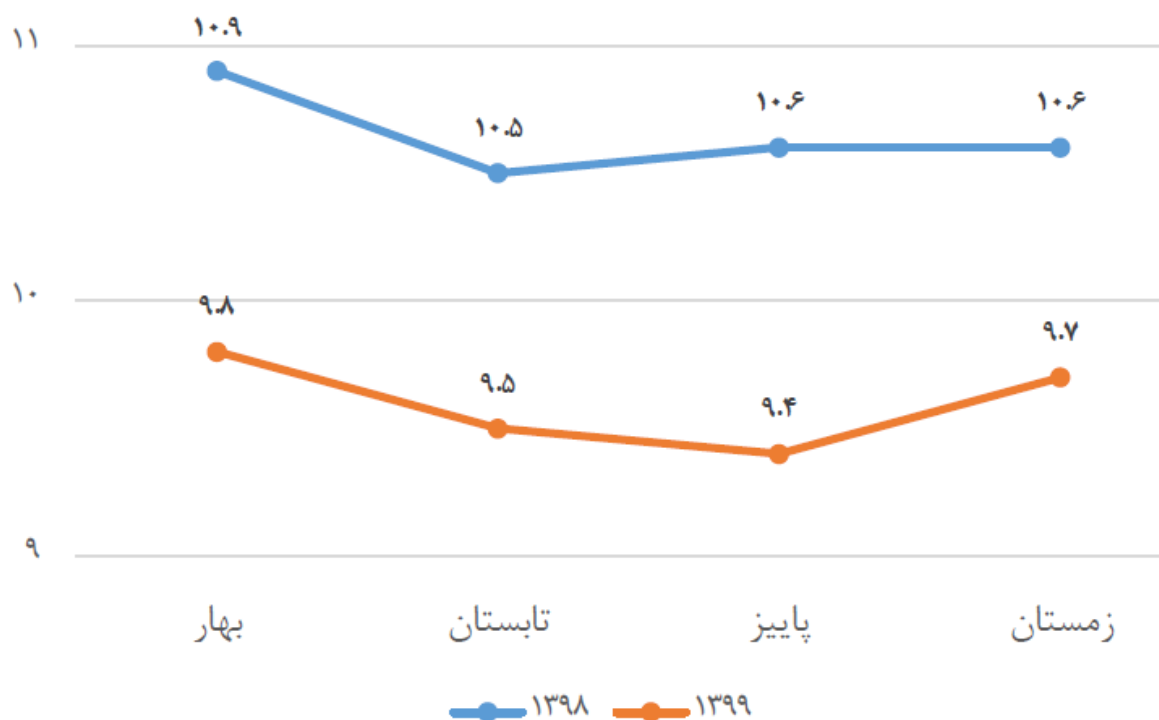
تغییرات	نقاط روستایی		نقاط شهری			شاخص‌های نیروی کار	
	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	تغییرات	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹		
-۶۸۲۶۰	۱۴۶۸۷۸۵۵	۱۴۶۱۹۵۹۵	۷۷۸۴۷۸	۴۶۹۷۷۶۶۱	۴۷۷۵۶۱۳۹	تعداد	جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر ^۱
-۳.۱	۴۷.۳	۴۴.۲	-۲.۶	۴۳.۰	۴۰.۴	نرخ	مشارکت اقتصادی
-۴۸۵۵۴۷	۶۹۴۳۳۶۵	۶۴۵۷۸۱۱۸	-۹۴۴۴۴۸	۲۰۲۲۳۷۴۰	۱۹۲۷۹۲۹۲	تعداد	جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر
-۲.۸	۴۳.۸	۴۱.۰	-۱.۸	۳۸.۰	۳۶.۲	نسبت	اشتغال جمعیت ۱۵ ساله
-۴۴۰۲۲۳	۶۴۳۳۳۱۵	۵۹۹۳۰۹۲	-۵۷۰۲۴۸	۱۷۸۴۰۲۰۳	۱۷۲۶۹۹۵۵	تعداد	و بیش‌تر
-۰.۱	۷.۳	۷.۲	-۱.۴	۱۱.۸	۱۰.۴	نرخ	بیکاری جمعیت ۱۵ ساله
-۴۵۳۲۴	۵۱۰۰۵۰	۴۶۴۷۲۶	-۳۷۴۲۰۰	۲۳۸۳۵۳۷	۲۰۰۹۳۳۷	تعداد	و بیش‌تر
-۰.۷	۱۹.۱	۱۸.۴	-۳.۱	۲۹.۱	۲۶.۰	نرخ	بیکاری جوانان
-۲۶۵۹۹	۱۵۹۸۸۵	۱۳۳۲۸۶	-۱۲۴۰۶۲	۵۵۳۳۹۸	۴۲۹۳۳۶	تعداد	۱۵-۲۴ ساله
۰.۰	۱۲.۹	۱۲.۹	-۱.۷	۱۹.۶	۱۷.۹	نرخ	بیکاری گروه سنی
-۴۳۴۶۰	۳۷۳۰۸۶	۳۲۹۶۲۶	-۳۳۹۸۴۷	۱۷۷۱۱۹۴	۱۴۳۱۳۴۷	تعداد	۱۸-۳۵ ساله
-۱.۶	۲۱.۱	۱۹.۵	-۲.۶	۱۶.۳	۱۳.۷	نرخ	بیکاری جمعیت
-۱۸۵۹۳	۱۳۶۱۸۰	۱۱۷۵۸۷	-۲۲۳۴۴۰	۱۰۶۸۶۱۵	۸۴۵۱۷۵	تعداد	فارغ‌التحصیل آموزش عالی
-۰.۶	۴۹.۲	۴۸.۶	۰.۲	۶.۳	۶.۵	سهم	اشتغال در بخش
-۲۵۲۹۰۳	۳۱۶۶۱۸۶	۲۹۱۳۲۸۳	۳۱۹۴	۱۱۲۶۳۵۵	۱۱۲۹۵۴۹	تعداد	کشاورزی
۲.۱	۲۶.۶	۲۸.۷	۱.۰	۳۳.۹	۳۴.۹	سهم	اشتغال در بخش صنعت
۹۰.۸۶	۱۷۱۱۶۳۱	۱۷۲۰۷۱۷	-۲۶۵۸۸	۶۰۵۴۳۸۶	۶۰۲۷۷۹۸	تعداد	اشتغال در بخش خدمات
-۱.۵	۲۴.۲	۲۲.۷	-۱.۲	۵۹.۷	۵۸.۵	سهم	اشتغال در بخش خدمات
-۱۹۶۳۳۲	۱۵۵۵۱۸۵	۱۳۵۸۸۵۳	-۵۴۶۹۳۰	۱۰۶۵۷۷۱۶	۱۰۱۱۰۷۸۶	تعداد	اشتغال ناقص
۰.۱	۱۳.۱	۱۳.۲	-۰.۶	۸.۸	۸.۲	سهم	اشتغال ناقص
-۵۳۹۴۴	۸۴۲۵۱۶	۷۸۸۵۷۲	-۱۵۲۳۸۷	۱۵۶۵۲۴۸	۱۴۱۱۸۶۱	تعداد	سهم جمعیت بیکار
-۱.۴	۲۶.۷	۲۵.۳	-۲.۷	۴۴.۸	۴۲.۱	سهم	فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران
۰.۲	۷.۹	۸.۱	۰.۱	۳۰.۷	۳۰.۸	سهم	سهم جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان

منبع: درگاه ملی آمار

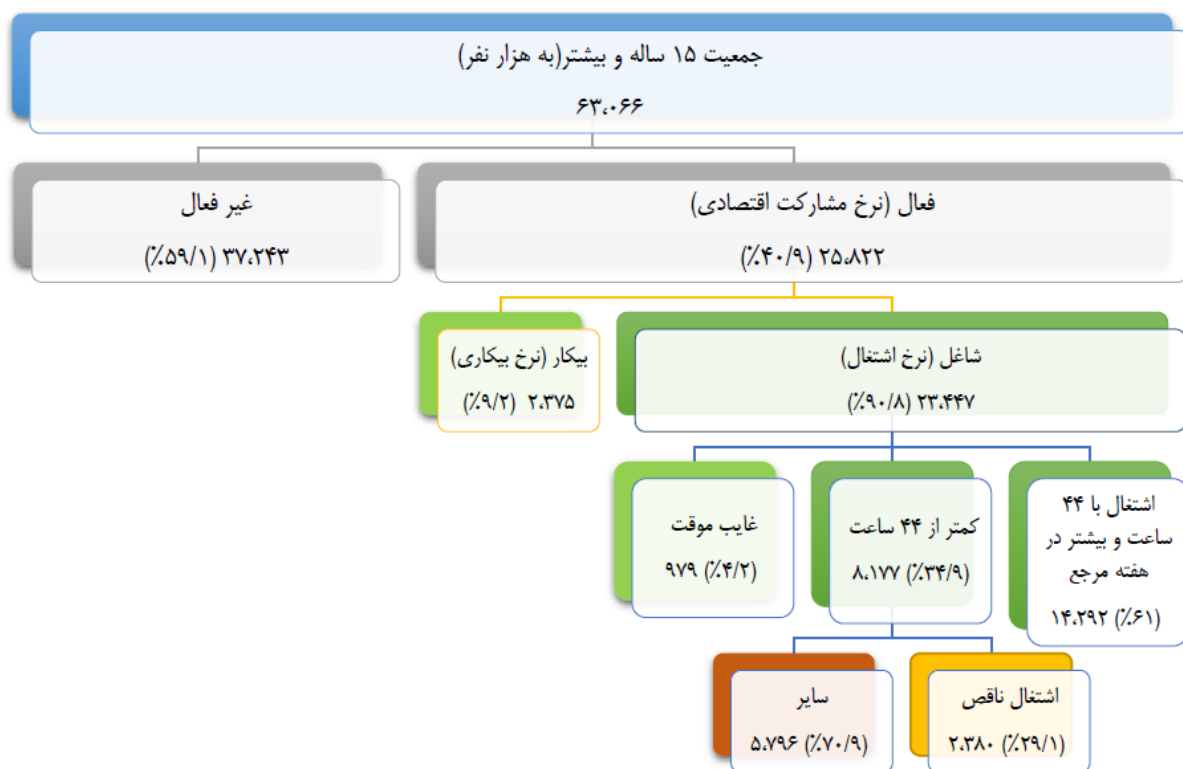
بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر نشان می‌دهد که ۴۱,۳ درصد جمعیت در سن کار ۱۵ (ساله و بیشتر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند؛ یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کمتر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به سال قبل ۱۳۹۸ (۲,۸ درصد) کاهش داشته است. بررسی نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر بیانگر

آن است که 37.3 درصد از جمعیت در سن کار 15 (ساله و بیشتر) شاغل بوده‌اند. این شاخص در بین مردان بیشتر از زنان و در نقاط روستایی بیشتر از نقاط شهری بوده است.

نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ سال و بیشتر در فصل‌های متوالی سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

نمودار ۵: مقایسه نرخ بیکاری ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

نمودار ۶: شاخص‌های عمده بازار کار در سال ۱۴۰۰

جدول ۶: شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک جنس در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹

شاخص‌های نیروی کار	کل کشور			مرد			زن		
	تعداد	سال ۱۳۹۹	تغییرات	تعداد	سال ۱۳۹۹	تغییرات	تعداد	سال ۱۳۹۹	تغییرات
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۶۳۰۶۵۸۱۲	۶۲۳۷۵۷۳۵	۶۹۰۰۷۷	۳۱۵۱۱۶۸۹	۳۱۱۷۰۱۴۶	۳۴۱۵۴۳	۳۱۵۵۴۱۲۳	۳۱۲۰۵۵۸۹	۳۴۸۵۳۴
مشارکت اقتصادی و جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۴۰،۹	۴۱،۳	-۰،۴	۶۸،۷	۶۸،۷	۰،۰	۱۳،۳	۱۳،۹	-۰،۶
جمعیت غیرفعال ۱۵ ساله و بیش‌تر	۳۷۲۴۳۴۰،۷	۳۶۶۳۸۶۲۵	۶۰۴۷۸۲	۹۸۷۴۰۷۳	۹۷۶۹۱۰۷	۱۰۴۹۶۶	۲۷۳۶۹۳۳۵	۲۶۸۶۹۵۱۸	۴۹۹۸۱۷
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۳۷،۲	۳۷،۳	-۰،۱	۶۳،۳	۶۲،۹	۰،۴	۱۱،۱	۱۱،۷	-۰،۶
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۹،۲	۹،۶	-۰،۴	۷،۹	۸،۴	-۰،۵	۱۶،۰	۱۵،۶	۰،۴
بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله	۲۳،۷	۲۳،۷	۰	۲۰،۹	۲۱،۲	-۰،۳	۳۷،۰	۳۶،۰	۱،۰
بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله	۱۶،۵	۱۶،۷	-۰،۲	۱۳،۸	۱۴،۱	-۰،۳	۲۸،۳	۲۷،۹	۰،۴
اشتغال در بخش کشاورزی	۳۳،۸	۳۳،۳	۰،۵	۳۵،۳	۳۴،۷	۰،۶	۲۵،۳	۲۵،۷	-۰،۴
اشتغال در بخش صنعت	۴۹،۸	۴۹،۳	۰،۵	۴۸،۵	۴۸،۱	۰،۴	۵۷،۵	۵۵،۷	۱،۸
اشتغال در بخش خدمات	۱۱۶۸۷۵۸۳	۱۱۴۶۹۶۴۰	۲۱۷۹۴۳	۹۶۶۷۰۷۴	۹۴۳۲۴۸۶	۲۳۴۵۸۸	۲۰۲۰۵۰۹	۲۰۳۷۱۵۴	-۱۶۶۴۵
اشتغال ناقص	۲۳۸۰۰۱۳	۲۲۰۰۴۳۲	۱۷۹۵۸۱	۲۲۲۷۴۹۴	۲۰۴۶۵۵۸	۱۸۰۹۳۶	۱۵۲۵۱۹	۱۵۳۸۷۵	-۱۳۵۶
بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	۹۵۷۲۷۱	۹۶۲۷۶۲	-۵۴۹۱	۴۷۶۶۵۸	۴۸۴۹۳۹	-۸۲۸۱	۴۸۰۶۱۳	۴۷۷۸۲۲	۲۷۹۱
سهم جمعیت بیکار فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	۴۰،۳	۳۸،۹	۱،۴	۲۷،۹	۲۷	۰،۹	۷۱،۸	۷۰،۴	۱،۴
سهم جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان	۲۵،۸	۲۵،۰	۰،۸	۲۲،۲	۲۱،۴	۰،۸	۴۶،۴	۴۴،۳	۲،۱
جوانان ۱۵-۲۴ ساله غیرشاغل (NEET)	۲۹۲۶۲۸۱	۳۰۸۹۷۵۷	-۱۶۳۴۷۶	۹۴۱۰۳۹	۹۹۶۰۴۳	-۵۵۰۰۴	۱۹۸۵۲۴۲	۲۰۹۳۷۱۴	-۱۰۸۴۷۲
متوسط ساعت کار شاغلان	۴۳،۵	۴۲،۲	۱،۳	۴۵،۳	۴۴،۲	۱،۱	۳۳،۶	۳۱،۳	۲،۳

منبع: درگاه ملی آمار

جدول ۷: شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک، نقاط شهری و روستایی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹

شاخص‌های نیروی کار	نقاط شهری			نقاط روستایی		
	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	تغییرات	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	تغییرات
تعداد جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر ^۱	۴۸۵۱۱۰۰۲	۴۷۷۵۶۱۳۹	۷۵۴۸۶۳	۱۴۵۵۴۸۱۰	۱۴۶۱۹۵۹۵	-۶۴۷۸۵
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۴۰,۳	۴۰,۴	-۰,۱	۴۳,۲	۴۴,۲	-۱
تعداد جمعیت غیرفعال ۱۵ ساله و بیش‌تر	۱۹۵۳۷۱۱۴	۱۹۲۷۹۲۹۲	۲۵۷۸۲۲	۶۲۸۵۲۹۱	۶۴۵۷۸۱۸	-۱۷۲۵۲۷
نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۳۶,۳	۳۶,۲	۰,۱	۴۰,۲	۴۱	-۰,۸
تعداد بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۱۷۵۹۷۲۵۵	۱۷۲۶۹۹۵۵	۳۲۷۳۰۰	۵۸۵۰۱۹۷	۵۹۹۳۰۹۲	-۱۴۲۸۹۵
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	۹,۹	۱۰,۴	-۰,۵	۶,۹	۷,۲	-۰,۳
تعداد بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله	۴۳۸۱۵۷	۴۲۹۳۳۶	۸۸۲۱	۱۱۹۶۳۶	۱۳۳۲۸۶	-۱۳۶۵۰
نرخ بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله	۱۷,۶	۱۷,۹	-۰,۳	۱۲,۷	۱۲,۹	-۰,۲
تعداد اشتغال در بخش کشاورزی	۱۱۲۲۰۷۰	۱۱۲۹۵۴۹	-۷۴۷۹	۲۷۰۵۱۷۵	۲۹۱۳۲۸۳	-۲۰۸۱۰۸
نسبت اشتغال در بخش صنعت	۳۵,۲	۳۴,۹	۰,۳	۲۹,۵	۲۸,۷	۰,۸
تعداد اشتغال در بخش خدمات	۶۲۰۲۷۰۴	۶۰۲۷۷۹۸	۱۷۴۹۰۶	۱۷۲۶۷۳۵	۱۷۲۰۷۱۷	۶۰۱۸
نسبت اشتغال ناقص	۵۸,۴	۵۸,۵	-۰,۱	۲۴,۲	۲۲,۷	۱,۵
تعداد اشتغال ناقص	۱۰۲۶۹۵۴۲	۱۰۱۱۰۷۸۶	۱۵۸۷۵۶	۱۴۱۸۰۴۱	۱۳۵۸۸۵۳	۵۹۱۸۸
نرخ اشتغال ناقص	۹,۰	۸,۲	۰,۸	۱۳,۶	۱۳,۲	۰,۴
تعداد بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی	۸۴۵۸۴۲	۸۴۵۱۷۵	۶۶۷	۱۱۱۴۳۰	۱۱۷۵۸۷	-۶۱۵۷
نسبت بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	۴۳,۶	۴۲,۱	۱,۵	۲۵,۶	۲۵,۳	۰,۳
نسبت بیکاری جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان	۳۱,۵	۳۰,۸	۰,۷	۸,۷	۸,۱	۰,۶
نرخ جوانان ۱۵-۲۴ ساله غیرشاغل غیرمحصّل ^۲ (NEET)	۲۶,۰	۲۷,۷	-۱,۷	۳۲,۰	۳۴,۴	-۲,۴
تعداد متوسط ساعت کار	۲۰۹۳۹۶۶	۲۱۸۸۴۵۳	-۹۴۴۸۷	۸۳۳۳۱۵	۹۰۱۳۰۴	-۶۸۹۸۹
ساعت متوسط ساعت کار	۴۴,۳	۴۲,۸	۱,۵	۴۱,۲	۴۰,۲	۱,۰

۱ - اختلاف در جمع کل شاغلان با جمع شاغلان سه بخش ناشی از وجود اظهار نشده بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی است.

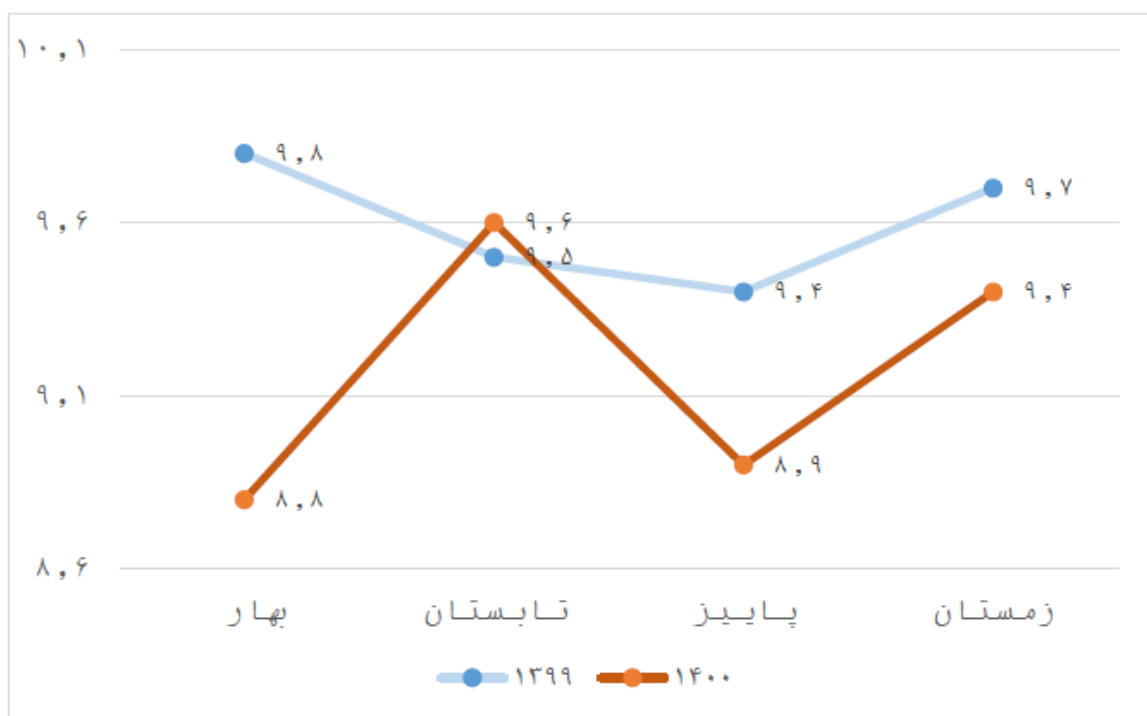
۲ - علت اختلاف در سر جمع، ناشی از گرد کردن ارقام است.

۳ جمعیت هدف طرح آمارگیری نیروی کار، افراد در سن کار خانوارهای معمولی ساکن و گروهی مناطق شهری و روستایی کشور می‌باشند.

منبع: درگاه ملی آمار

بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت 15 ساله و بیشتر نشان می‌دهد که 40.9 درصد جمعیت در سن کار 15 (ساله و بیشتر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند؛ یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کمتر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به سال قبل 1399 0.4 درصد کاهش داشته است. بررسی نسبت اشتغال جمعیت 15 ساله و بیشتر بیانگر آن است که 37.2 درصد از جمعیت در سن کار 15 (ساله و بیشتر) شاغل بوده‌اند. این شاخص در بین مردان بیشتر از زنان و در نقاط روستایی بیشتر از نقاط شهری بوده است.

نرخ بیکاری جمعیت 15 سال و بیشتر در فصل‌های متوالی سال‌های 1399 و 1400

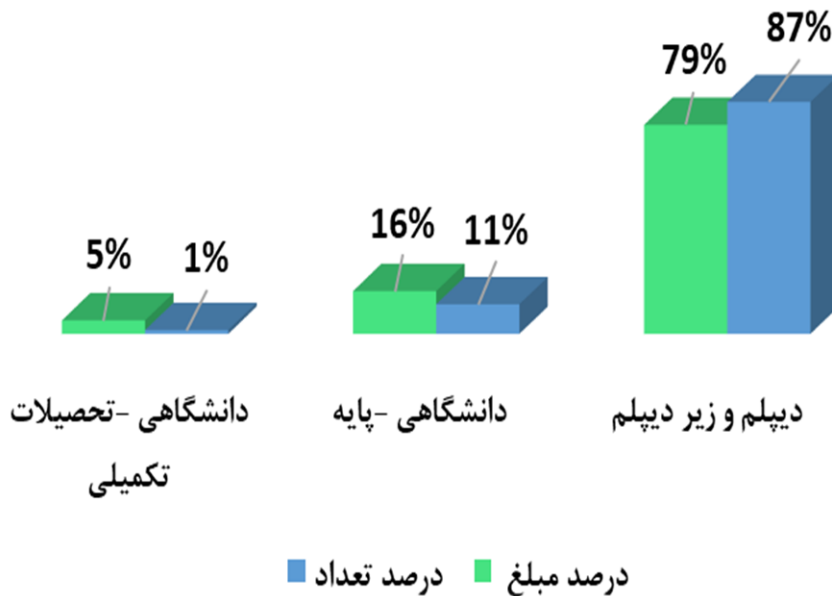

نمودار ۷: مقایسه نرخ بیکاری سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

۹- گزارش پرداخت تسهیلات ایجاد اشتغال تبصره ۱۸:

پرداخت شده (مبالغ برحسب میلیارد ریال)			قطع تحصیلی
بیش از ۱۸ اشتغال مستقیم	مبلغ	تعداد	
۲۴۱۹۵۹	۱۱۹۴۳۵	۱۳۴۵۲۲	دیپلم و زیر دیپلم
۳۷۹۹۴	۲۴۴۵۱	۱۷۱۷۷	دانشگاهی - پایه
۸۶۱۱	۷۷۰۳	۲۲۲۹	دانشگاهی - تحصیلات تکمیلی
۲۸۸۵۶۴	۱۵۱۵۸۹	۱۵۳۹۲۸	مجموع

جدول ۸: تسهیلات پرداختی تبصره ۱۸ بر اساس تحصیلات

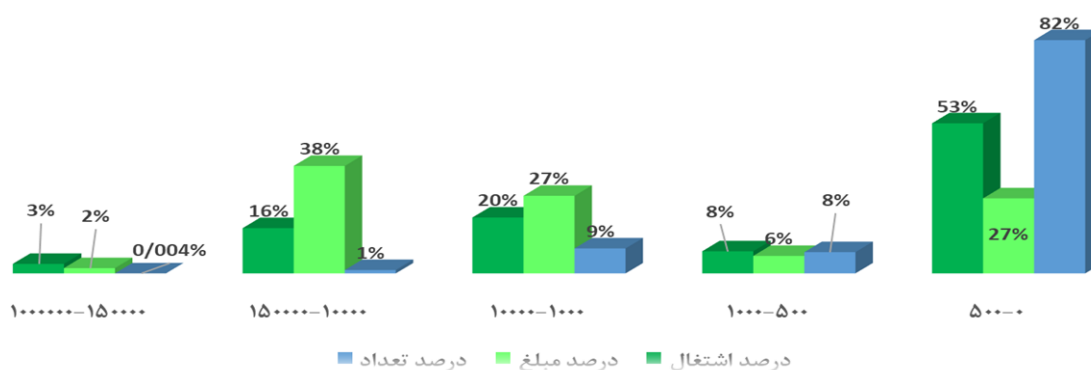

نمودار ۸: مقایسه تسهیلات پرداختی تبصره ۱۸ بر اساس تحصیلات

در جدول (۸) میزان تعداد پرداخت شده برای ایجاد اشتغال آورده شده است از مجموع (۱۵۳۹۲۸ نفر) تعداد پرداخت های تسهیلات ۸۷ درصد برای افراد دیپلم و زیر دیپلم و ۱۱ درصد از افراد پایه دانشگاهی و ۱ درصد از افراد با تحصیلات تکمیلی پرداخت شده است. که از مجموع میزان تسهیلات پرداختی ۹۵ درصد برای دیپلم و زیر دیپلم و پایه دانشگاهی پرداخت شده و فقط ۵ درصد به افرادی با تحصیلات تکمیلی پرداخت شده است.

پرداخت‌شده (مبالغ برحسب میلیارد ریال)			بازه ارقام
پیش‌بینی اشتغال مستقیم	مبلغ	تعداد	
۱۵۳۱۰۳	۴۰۲۱۴	۱۲۶۹۲۲	۵۰۰-۰
۲۲۵۶۸	۹۳۸۵	۱۱۵۶۲	۱۰۰۰-۵۰۰
۵۶۹۹۵	۴۱۵۷۶	۱۳۵۹۴	۱۰۰۰۰-۱۰۰۰
۴۶۱۵۸	۵۷۵۷۹	۱۸۴۴	۱۵۰۰۰۰-۱۰۰۰۰
۹۷۴۰	۲۸۳۵	۶	۱۰۰۰۰۰۰-۱۵۰۰۰۰
۲۸۸۵۶۴	۱۵۱۵۸۹	۱۵۳۹۲۸	مجموع

جدول ۹: تسهیلات پرداختی تبصره ۱۸ در بازه ارقام مختلف

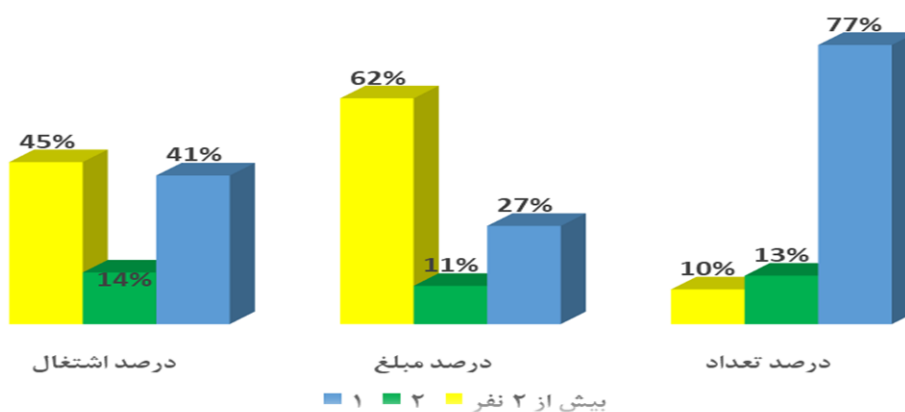

نمودار ۹: مقایسه تسهیلات پرداختی تبصره ۱۸ در بازه ارقام مختلف

از جدول (۹) نتیجه می‌شود که بیش از ۹۰ درصد از پرداخت‌ها به صورت خرد برای ایجاد اشتغال پرداخت‌شده و کمتر از ۲ درصد به صورت کلان تسهیلات پرداخت‌شده است و با توجه به میزان اشتغال ۵۳ درصد اشتغال‌های ایجادشده اشتغال خرد بوده و پایداری نداشته است.

طرح‌های پرداخت‌شده* مبالغ برحسب میلیارد ریال						اندازه بنگاه متقاضی
درصد اشتغال	درصد مبلغ	درصد تعداد	پیش‌بینی اشتغال مستقیم	مبلغ	تعداد	
۴۱%	۲۷%	۷۷%	۱۱۸۳۸۲	۴۱۱۰۶	۱۱۸۵۹۸	۱ نفر
۱۴%	۱۱%	۱۳%	۴۱۱۵۶	۱۶۰۲۴	۲۰۵۷۸	۲ نفر
۴۵%	۶۲%	۱۰%	۱۲۹۰۲۶	۹۴۴۵۹	۱۴۷۵۲	بیشتر از ۲ نفر
۱۰۰%	۱۰۰%	۱۰۰%	۲۸۸۵۶۴	۱۵۱۵۸۹	۱۵۳۹۲۸	مجموع

جدول ۱۰: تسهیلات پرداختی تبصره ۱۸ بر اساس اندازه بنگاه

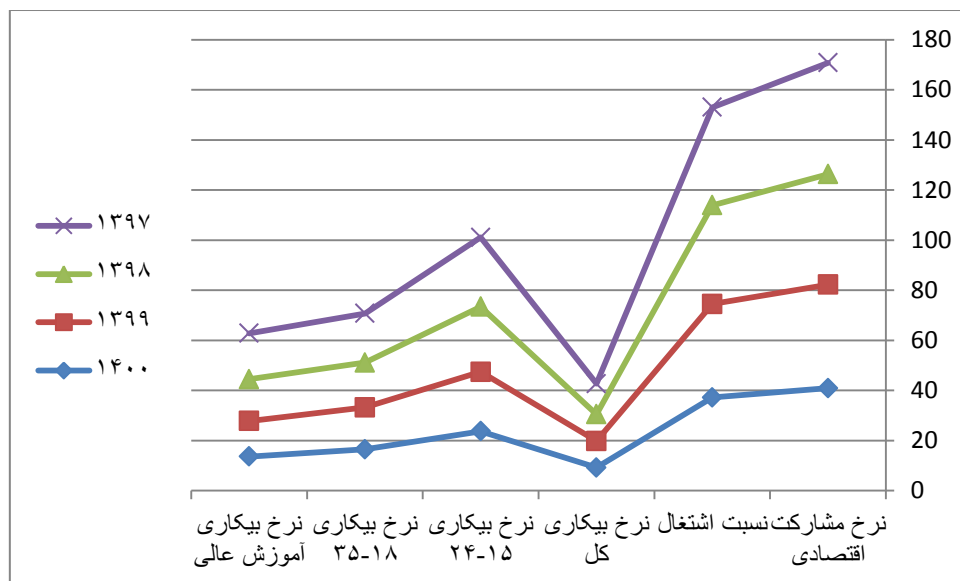
نمودار ۱۰: مقایسه میزان تسهیلات پرداختی تبصره ۱۸ بر اساس اندازه بنگاه

از جدول (۱۰) نتیجه می‌شود که بیش از ۹۰ درصد از پرداخت‌ها به‌صورت خرد برای ایجاد اشتغال یک نفره و دو نفره پرداخت شده و ۱۰ درصد برای بنگاه‌های بیش از دو نفر می‌باشد.

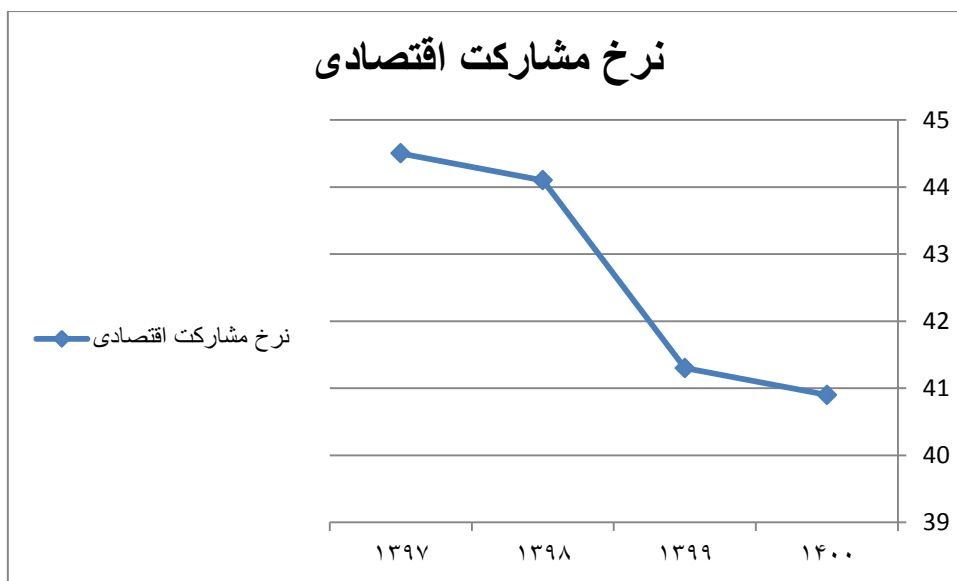
1397	1398	1399	1400	
44/5	44/1	41/3	40/9	نرخ مشارکت اقتصادی
39/1	39/4	37/3	37/2	نسبت اشتغال
12/2	10/7	10/6	9/2	نرخ بیکاری کل
27/7	26	23/7	23/7	نرخ بیکاری ۱۵-۲۴
19/6	17/9	16/7	16/5	نرخ بیکاری ۱۸-۳۵
18/3	16/7	14/2	13/6	نرخ بیکاری آموزش عالی

جدول ۱۱: شاخص‌های اشتغال در سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

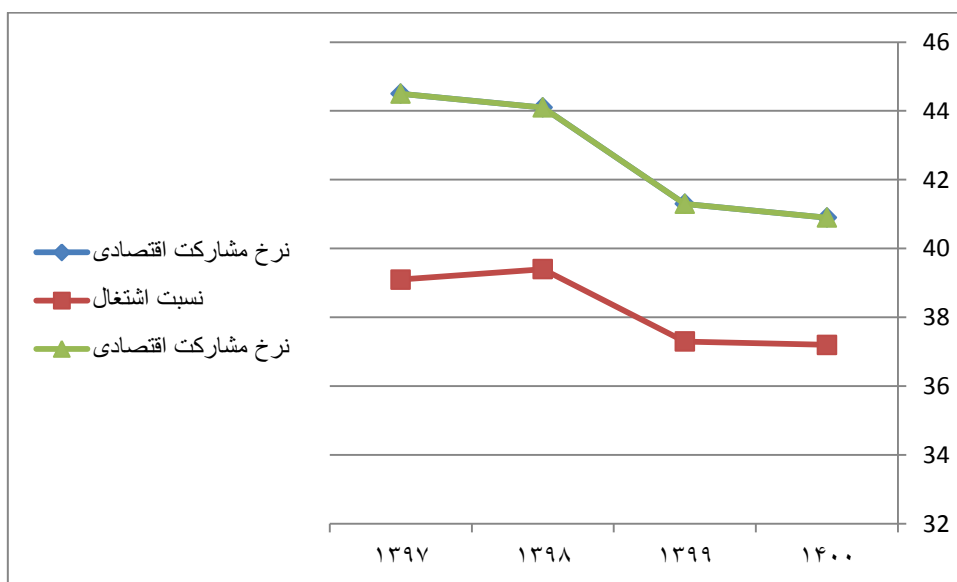
بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، در این چند سال حدود ۳ درصد کاهش داشته است که بر اساس اطلاعات بخش قبل بیشتر آنها در بخش اشتغال خرد و بصورت اشتغال ناپایدار است و همچنین بررسی نرخ بیکاری فارغ التحصیلان آموزش عالی نشان می‌دهد ۱۸,۳ درصد جمعیت فعال فارغ التحصیل کشور بیکار بودند اند این نرخ در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط روستایی نسبت به شهری بیشتر بوده است بررسی روند تغییرات این نرخ حاکی از آن است که در این چند سال حدود ۵ درصد کاهش داشته است.

نمودار ۱۱: مقایسه شاخص‌های اشتغال در سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

نمودار ۱۲: مقایسه نرخ مشارکت اقتصادی در سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

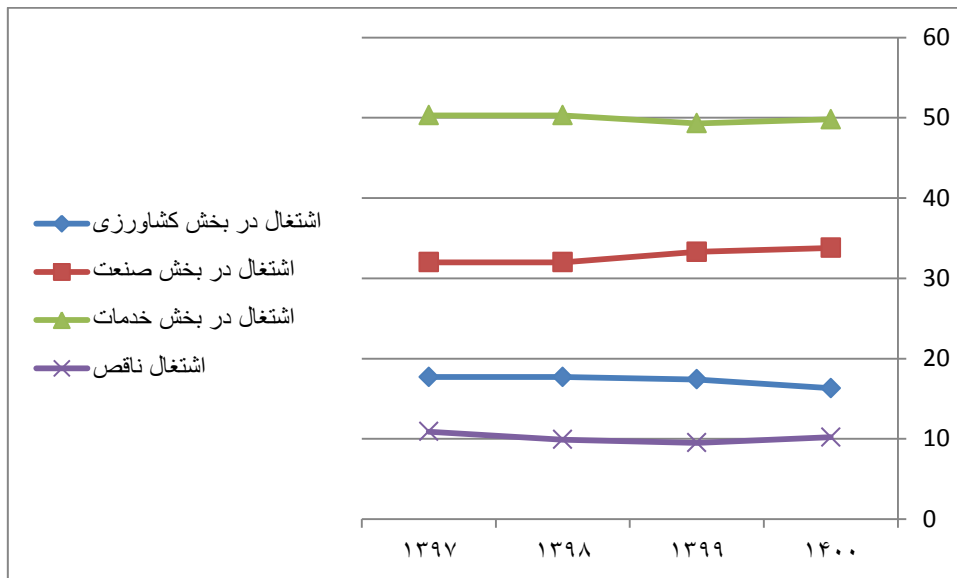
نمودار ۱۳: مقایسه نرخ مشارکت اقتصادی و نسبت اشتغال در سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

با توجه به جداول و نمودارها دیده می‌شود که نرخ مشارکت اقتصادی از سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ به میزان ۳٫۶ درصد و نسبت اشتغال به میزان ۱٫۹ درصد در این دوره کاهش یافته است

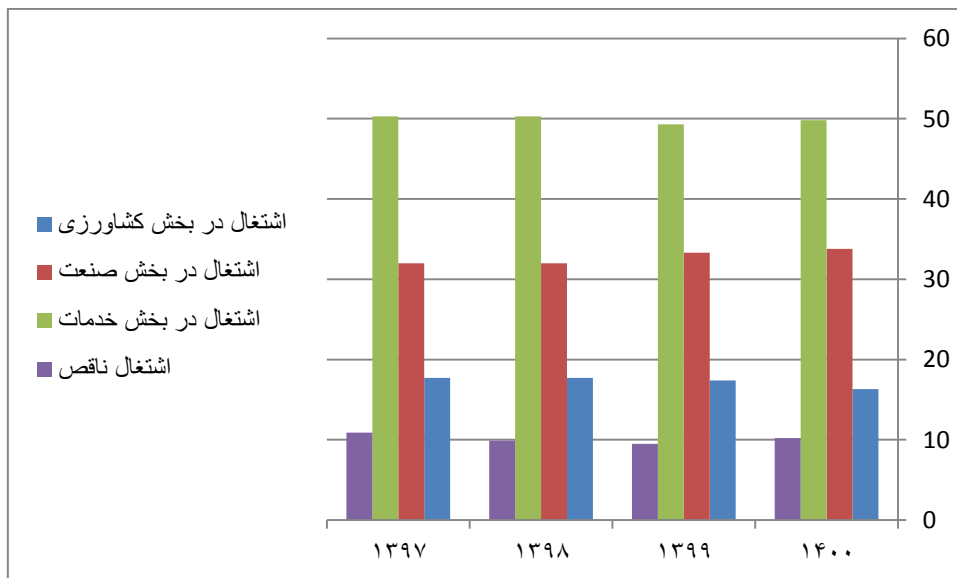
۱۱- آمار اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

1397	1398	1399	1400	
17/7	17/7	17/4	16/3	اشتغال در بخش کشاورزی
32	32	33/3	33/8	اشتغال در بخش صنعت
50/3	50/3	49/3	49/8	اشتغال در بخش خدمات
10/9	9/9	9/5	10/2	اشتغال ناقص

جدول ۱۲: اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

نمودار ۱۴: مقایسه نسبت اشتغال در بخش‌های مختلف سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰

نمودار ۱۵: مقایسه نسبت اشتغال در بخش‌های مختلف

با توجه به جدول (۱۲) و نمودار (۱۴) بررسی اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی نشان می‌دهد که بخش خدمات با 49.8 درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. در مراتب بعدی، بخش‌های صنعت با 33.8 درصد و کشاورزی با 16.3 درصد قرار دارند. سهم شاغلان بخش کشاورزی ۱,۴ درصد کاهش را در این

سال‌ها تجربه کرده است، اما بخش‌های صنعت و خدمات در این سال‌ها افزایش 0.5 درصدی و ۱,۸ درصدی نسبت به سال‌های گذشته داشته است.

۱۲ - نتیجه‌گیری:

با بررسی‌ها شاید این‌گونه به نظر بیاید که افزایش اشتغال و پایین آوردن نرخ بیکاری از طریق افزایش رشد اقتصادی به دست آید. اما با بررسی دقیق باوجود پرداخت‌های فراوان تسهیلات برای ایجاد اشتغال در سنوات گذشته به این نتیجه می‌رسیم که رشد اقتصادی به وجود نیامده و به کاهش نرخ بیکاری منتج نگردیده است و باوجود تلاش‌های بسیار برای ایجاد تسهیلات در ردیف بودجه در سنوات گذشته و حال برای ایجاد اشتغال پایدار به به علت آن که بیشتر تسهیلات ایجاد اشتغال از تبصره ۱۸ قانون بودجه برای ایجاد اشتغال‌های خرد و ناپایدار مانند خرید دام و کشاورزی‌های سنتی پرداخت شده است نرخ بیکاری تغییر چشمگیری پیدا نکرده است و اقتصادی بهتر نشده است.

برای رسیدن به نتیجه مطلوب و رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال پایدار، باید از پرداخت تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه برای ایجاد شغل‌های ناپایدار و فصلی جلوگیری کرد و یا تا حد خیلی زیادی پرداخت آن را کاهش داد و پرداخت تسهیلات را به سمت احداث و راه‌اندازی زنجیره‌های تأمین، شبکه‌های تأمین بنگاه‌های تولید و صنعتی بزرگ و ایجاد اشتغال در بخش خدمات برد تا با احداث واحدهای تولیدی و راه‌اندازی زنجیره‌های تأمین و یا به‌صورت گسترده‌تر راه‌اندازی شبکه‌های تأمین به ایجاد اشتغال پایدار و رشد اقتصادی و کاهش نرخ بیکاری کمک شود.

- (۱) کتاب مدیریت زنجیره تأمین موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- (۲) علیزاده ، محمد و مطلبی، معصومه (۸۹۳۰ .) ، " کارآفرینی در بخش صنعت، میزان تولید و اشتغال در اقتصاد ایران"، چهارمین کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، بابلسر، دانشگاه جامع علمی کاربردی مازندران شرکت پژوهشی طرود شمال.
- (۳) شهبازی، کیومر و طالبی، زهرا (۸۹۳۸ .) ، " تولید، بیکاری و قانون اوکان: شواهدی از استان‌های ، کشور"، فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری (بررسی‌های اقتصادی سابق)، دوره‌ی ۳ ، شماره‌ی ۸- صفحات ۸۳ .
- (۴) مجاوریان، مجتبی؛ طهرانچیان، امیرمنصور و پورصفر، زینب (۸۹۳۹ .) ، " بررسی رابطه بین سه متغیر رشد اقتصادی، صادرات و اشتغال در بخش کشاورزی ایران" ، مجله اقتصاد کشاورزی، جلد ۱
- (۵) نصرالهی، زهرا و پوشدوزباشی، هانیه (۸۹۳۸ .) ، " بررسی رابطه میان تجارت و اشتغال در بخش صنعت، فصلنامه سیاست گذاری پیشرفت اقتصادی" ، دانشگاه الزهرا (س.) .